

Geleneksel Türkmen Giysili “Damal Bebeği”

Dr. Emine ERDOğAN

”

Geleneksel Türkmen Giysili “Damal Bebeği”*

“Damal Dolls” in Traditional Turkmen Dress

Emine ERDOĞAN**

Özet

Geleneksel Türkmen Giysili Damal Bebeği, el yapımı veya hazır plastik bebeklere yöresel giysilerin giydirilmesi ile meydana getirilen kültürel üründür. Ardahan ili, Damal ilçesinde yaşayan yerel halkın kişisel girişimleri ve yerel yönetimlerin desteği ile çeşitli malzemeler kullanılarak üretilmektedir. Bebeklere giydirilen giysi ve süslemeler, kullanılan malzemeler bakımından günümüz koşullarında birebir aslını yapmak zor olsa da yerel halkın giyim tarzına en yakın şekilde üretilmeye çalışılmaktadır. Ardahan, coğrafi bakımdan soğuk bir iklime sahip olduğu için yöre insanı geleneksel giysilerini katman katman giyerek kendilerini soğuktan korumaya çalışmıştır. Damal Bebeği de giysi ve süslemeleri ile ismini aldığı Damal ilçesi ve köylerindeki Türkmen kadınların giyim tarzını yansıtmakta ve geçmişin izlerini günümüzde yaşatmaya devam etmektedir. Damal Bebeğini oluşturan giysi ve birçok parçadan oluşan tamamlayıcı giysilerin her biri ayrı bir emeğin ürünüdür ve hepsinin farklı işlevleri vardır.

Turistik ürün olarak üretimi gerçekleştirilen Damal Bebeğinin kültür ürünü olarak tanıtılması ve yaşatılması amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada, yöre halkının giyim özellikleri incelenmiş, Damal Bebeğinin üretiminde kullanılan malzemeler ve giysi parçaları detaylandırılmıştır. Bebeklerin yapımında kullanılan malzeme ve süslemeler; yörenin coğrafi, kültürel, sanatsal özellikleri ile sosyal statüsü yansıtmaktadır. Bu nedenle giysi parçalarının yöresel adları, kumaş ve malzeme özellikleri, fonksiyonları, üretim biçimlerinden bahsedilmiştir. Bekâr, evli, yaşlı, gelin, genç, dul gibi çeşitleri üretildiğinden makalemizde ayırt edici özellikleri de ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Damal, Kültür, Bebek, Giysi, Gelenek.

Abstract

Damal Doll with traditional Turkmen clothes, is a cultural product created by dressing of handmade or plastic dolls with local costumes. It is produced through using various materials by the initiatives of local people of Damal district of Ardahan province and by the support of local administration. Although it is difficult to create the exact reproduction of the costumes that the dolls are dressed in today's conditions, it is tried to reflect the habiliment of local people as accurate as possible. Because of the cold weather conditions of Ardahan, local people has tried to protect themselves from cold by wearing clothes in layers. With its clothes and ornaments, Damal Doll reflects the traditional style of Turkmen women in Damal district and its villages, the place from which it takes its name and continues the traces of the past in present. Each of the clothes and the complementary accessories of Damal Doll are products of different craftsmanship and all of them have separate functions.

In this study, which we carried out to promote and make sustainable a touristic product, the Damal Doll as a cultural property, the clothing characteristics of the local people were examined and the materials and clothing items used in the production of the Damal Doll were given in detail. Materials and ornaments used in production reflect the geographical, cultural and artistic characteristics of the region and social status of the people. For this reason, local names, fabrics and material properties, functions and production methods are explained. Due to the fact that there are different types of Damal Doll, such as single, married, elderly, bride, young and widow, their distinguishing features are also discussed in our article.

Key Words: Damal, culture, baby, clothes, tradition.

* Geliş Tarihi: 07.02.2022- Kabul Tarihi: 15.06.2022

** Dr. Arş. Gör., Kafkas Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü, Kars/TÜRKİYE, emineerdogan@kafkas.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-0249-4369

Giriş

Bebekler, insan biçiminde yapılmış ve belirli yaştaki birçok çocuğun eğlence aracı olarak kullandıkları oyuncaklardır. Oyun çağındaki çocukların oynadığı bebeklerin yapımının insanlık tarihi kadar eski olduğu söylenebilir: Geçmişte genellikle ağaç parçaları, taş, kil, mısır koçanı ve püskülü, yün, fildişi, balmumu gibi doğal malzemelerden üretilmiş; günümüzde bunlara cam, kâğıt, kumaş, plastik gibi farklı malzemeler de eklenmiştir.

“İnsan, ilk kullandığı nesnelere zamanla minyatürleştirilmiş ve onlara farklı dönemlerde farklı manalar yüklemiştir. Farklı amaçlarla minyatürleştirdiği bu nesnelere zamanla oyuncak kültürünün bir parçası olmuş ve başlangıçtaki değerini kaybetmiştir” (Güven, 2018: s.656). Dünyada birçok örneğine rastlanılan geleneksel giysili bebekler, geçmişte çoğunlukla çocuklar için oyun aracı olarak kullanılmış olsa da günümüzde geleneksel giysilerin izlerini yaşatma ve tanıtmaya amaçlı kültürel ürünler olarak değerlendirilmektedirler: “Kültürel açıdan geçmişle geleceği bağlayan köprü vazifesini görmesi, turistik eşya olma özelliği ile milletlerarası kültür alışverişine zemin hazırlaması, kadınlara iş kolu olması gibi pek çok önemli yönleri vardır” (Bilgin, 1990: s.1-6)

“Türkiye’de folklorik bebekler söz konusu olduğunda dikkatin iki noktada yoğunlaştığı görülmektedir. Bebeklerin dış görünüşlerinin stereotipik bir Türk fizyolojisini yansıtması ve bebeğin kıyafetlerinin orijinalliği konusu” (Gürçayır Teke, 2019: s.141). Türkiye’de hemen hemen her yörede, el yapımı ya da hazır plastik bebeklere geleneksel giysilerin giydirilmesi ile oluşturulan folklorik kıyafetli yapma bebekler ile karşılaşmaktadır. Bu bebekler yapıldıkları malzemenin veya yapıldığı yörenin adı ile adlandırılırlar (Sakin, 2016: s.186).

Ülkemizde bebek yapım tarihi çok eski dönemlere dayanmaktadır. “Orta Asya’da göçebe halinde yaşayan Türk kabilelerinde yapma bebeğin dinsel ve büyüsel amaçlı kullanıldığı bilinmektedir” (Ünlüyücü, 2009: s.99). Sosyal, kültürel, inanç ve ekonomik anlam taşıyan yapma bebeklerin Türk geleneksel kültürü ile sıkı ilişkileri bulunmaktadır ve kökeni eski Türk inancı olan Şamanizm’e kadar dayanmaktadır.

Damal, bir zamanlar dünya üzerindeki en önemli ticaret yollarından biri olan ve Doğu ile Batı arasında yalnızca ticari ürünler değil kültür alışverişine de imkân sağlayan İpek Yolu üzerinde bulunan Ardahan ilinin ilçelerinden biridir. İlçe merkezi ve tüm köyleri Türkmen oymaklarından oluşmaktadır (Aksüt, 2008: s.176).

Orta Asya’dan göç eden Türk boylarından olan Oğuz Türklerinin yerleştiği bir yer olan Damal’da, Damal Bebeği, geleneksel Türkmen giysilerinin yaşatılmasına olanak sağlamaktadır. Damal Bebeği, el yapımı ve plastik bebeklerin üzerine Ardahan ili geleneksel Türkmen kıyafetleri giydirilerek üretilmektedir. Bu geleneksel giysiler birçok parçadan oluşmaktadır ve giysilerde en çok dikkat çeken unsur, rengârenk taş boncuklarla işlenmiş ve örülmüş giysi tamamlayıcı aksesuarlardır.

Damal Bebeği’nin ilk üreticisi olan ve Damal ilçesine bağlı Seyitören köyünde yaşayan Gülfidan Atmaca (Foto 1) küçük yaşta annesinin üzerindeki geleneksel giysileri gözlemleyerek kendisine, oyun amaçlı bebekler yapmaya başlamıştır. Gençlik yıllarında da bu bebekleri üreterek çevresindekilere hediye etmiştir. Hediye olarak verdiği Türkmen giysileri giydirilmiş bir Damal Bebeği, 1986 yılında Japonya’da düzenlenen “Yöresel Folklorik Bebekler Yarışması”nda birinci olmuştur” (Erdoğan, 2021: s.38). Türkmen Giysili Damal Bebeği, ilçe kaymakamlığı tarafından 2002 yılında patenti alınarak, yörede yaşayan halka geçim kaynağı oluşturmak amaçlı ticari bir ürün olarak hem ulusal hem de uluslararası piyasada yer almaya başlamıştır. İlçe kadınları aynı zamanda, plastik bebeklerin üzerine giydirilerek, bir zamanlar yoğun biçimde günlük hayatta kullandıkları geleneksel kıyafetlerini kültürel bir ürün olarak dünyaya da tanıtmaktadırlar.

Geleneksel bebek yapımı, milli kimliklerin devam ettirilmesi açısından temsili örneklerden biri olmuş ve birçok ülke, turistler için hediyelik eşya olarak geleneksel kıyafetli bebekler üretmişlerdir. Bu bebeklerin bir kısmının kıyafetleriyle bir kısmının ise tipolojileri ile ülkelerini temsil ettikleri düşünülür (Gürçayır Teke, 2019: s.137). Bu bağlamda Türk giysi kültürü; kalitesi, motif zenginliği, canlılık ve zarafeti ile Anadolu insanının yaşam tarzını ve dünya görüşünü

büyük ölçüde yansıtan bir özelliğe sahiptir (Özdemir, 2004: s. 343). Bu özelliklerin çoğunu bünyesinde barındıran Damal Bebeği de günümüzde halk eğitim merkezleri ve belediyeler bünyesinde açılan kurslarda kendine yer bulmaktadır.

Damal Bebeği geleneksel giysilerindeki motiflerde, çoğunlukla yörede ilkbahar mevsiminde görülen çiçeklerin, renklerin yansımaları vardır. Ağırlıklı olarak yeşil, mavi, sarı, kırmızı, turuncu renkler hâkimdir. Birçok geleneksel giysi parçasından oluşan Damal Bebeğinde başa giydirilenler; dinge (kofik, kofi, araşkın), vala (kalagey, yaylık, alınlık, leçek), keten (başörtüsü), saç bağı (dulluk ipi), sakalduruk (sakaldırık, çene altlığı), siğil (alınlık), saç ipi, top gibi parçalardan oluşmaktadır. Bedene giydirilen parçalar ise; üçetek entari, peştamal, tor (döşlük, göğüslük), kolçak, iç donu (şalvar, tuman- saltak, fistan), önlük, kemer, kuşak, yemeni (çapula), dizleme (yün çorap)'dır.

Damal Bebeğindeki Türkmen geleneksel giysileri sadece bedeni örtmek ve süslemek için kullanılmamıştır; aynı zamanda üretildiği coğrafya, iklim, ait olduğu kültür, kimlik gibi birçok bilgiyi günümüze ve geleceğe aktaran iletişim araçları olmuştur. Araştırma kapsamında Damal ilçesine ait geleneksel kadın giysileri ile ilgili yazılı ve yazısız kaynak taraması yapılmıştır. Damal Bebeği üretiminde yaş, medeni durum gibi faktörler de göz önüne alındığından, makalede genç-bekâr, evli, yaşlı kadın Damal geleneksel giyimleri de açıklanmaya çalışılmıştır.

Damal Bebeği Üretiminde Kullanılan Malzemeler ve Giysi Parçaları

Geçmişte, geleneksel Türkmen giysilerinde kullanılan malzemeler çoğunlukla yöreden geçen ticaret kervanları ve yerel halkın geçim kaynaklarından biri olan küçük ve büyükbaş hayvanlardan elde edilen hammaddelerin (yün, deri) yöre kadınları tarafından işlenmesi ile elde edilmekteydi. Zamanla ulaşım ağlarının gelişmesi, teknolojinin ilerlemesi ve üretim çeşitliliğinin artması ile kullanılan malzemeler de değişiklik göstermiştir. Fakat bu değişiklik giysilerin formuna (fiziksel görünümüne) yansımamıştır. Günümüzde Damal geleneksel giysi örneklerinin orijinallerine, müzelerde ve yerel halkın sandıklarında rastlanılmaktadır.

Türkmen Geleneksel Giysili Damal Bebeğinde kullanılan malzemeler geçmiş dönemleriyle birebir örtüşmemekte; bununla birlikte görsel (form) olarak benzerlik taşımaktadır. Bunun en önemli nedenlerinden biri ticari bir kültürel ürün olmasından dolayıdır. Üreticiler teknolojik gelişmelerin imkânlarından yararlanarak, malzeme maliyetini düşürmek için daha az maliyetli imitasyon malzemelere yönelmiştir. Örneğin Damal geleneksel giysilerinde oldukça sık görülen boncuklu giysi tamamlayıcı ve süslemelerinde kullanılan malzemenin orijinali taştır ve oldukça ağırdır. Damal Bebeğinde ise daha hafif olan plastik veya cam boncuk kullanılmaktadır. Başka bir örnek verecek olursak; “Üç Etek Entarilerde” kullanılan ve orijinali “kutnu” (ipekli kumaş) ve el dokuması olan kumaş yerine sentetik veya yapay lifli, makine dokuması kumaşlar kullanılmaktadır. Bebeklerde kullanılan bu kumaşlar görünüm olarak (desen, parlaklık, dokuma şekli vb.) orijinallerine benzese de üretim ve hammadde bakımından farklılık göstermektedir. Orijinali yün lifinden elde edilen, el yapımı iplerde dokunan ve örülen “dizleme” (yün çorap) ve “yün kuşak” gibi giysi parçalarının malzemeleri, Damal Bebeğinde, suni liflerin kullanıldığı iplerle üretilmektedir.

Bütününe bakıldığında, Damal geleneksel giysilerinin başa giyilen “dinge” (kofik, kofik), “vala”, “keten” (baş örtüsü), çeşitli madenlerden üretilmiş (altın, gümüş, bakır) “pullar”, “top”(boncuklu süsleme), “dulluk ipi”, “saç ipi”, “sedef düğme”, “siğil” (alınlık, şakaklık), “sakalduruk” çene bağı, sakaldırık; bedene giyilen “üçetek entari”, “üçetek”, “iç göyneği”, “yelek” (gurduşka, fermene, libade), “cepken” (mintane, salta), “döşlük” (tor), “kolçak”, “don” (daire, dayra), “önlük”, “kolan kemer”, “yün kuşak”, “kemer” (çılaklı) ile “kundura”, “çapula” (kaba deriden yapılmış ucu sivri ve kıvrık ayakkabı, yemeni)'dan oluştuğu görülür.

Damal geleneksel giysi parçaları ve malzemelerini kısaca şu şekilde açıklayabiliriz: “Kofik” (Fotoğraf 2a), fes şeklinde kasnaktan oluşan, başlığı yükseltmek amaçlı kullanılan parçadır. Kofikin üzerine çatma ve atma olarak da adlandırılan, renkli ve ipekli “vala” denilen örtüler sarılır. Kofüğün altına “keten” (Fotoğraf 4b) denilen kenarları püsküllü, renkli boncuk dizilerle ve işlemelerle süslü örtü sarılır. Alında, yöresel motifli boncuk dokuma olan “siğil” ve siğil altında gümüş, altın veya metal aksesuarlar bulunur. Çene altına geçirilen “sakalduruk”, kofüğü sabitleyen boncuk dizileridir.

“Dulluk ipi”, (Fotoğraf 2b) kofığın arkasından aşağıya doğru sarkıtılan boncuk dokumalı ve yöresel motifli giysi tamamlayıcısıdır. “Saç ipi”, (Fotoğraf 2c) arkadan saçların üzerine takılan süslemedir. “Top” ise başlığın arka ve kulak üstlerinde kullanılan boncuklu süslemelerdir. “Üçetek entariler” çoğunlukla el dokuma tezgâhlarında çözgü ipliği ipek, atkı ipliği pamuk olarak dokunmuş kumaşlardan üretilmiştir. Üçetek entariler; truvakar kollu olup elbise şeklindedir ve etek ucunun her iki yanı diz üstüne kadar yırtmaçlıdır. Üçetek entarilerinin üzerine kat kat belden ayakucuna kadar “üçetekler” giyilmektedir ve bu üçeteklerin her iki yanı boydan boya yırtmaçlı olup yırtmaç kenarlarında “zincef” denilen renkli şerit süslemeler bulunmaktadır. Üçeteklerin şekli boydan dikdörtgen olup, her birinin tek köşe uçları çapraz gelecek şekilde önden arkaya-arkadan öne doğru bele bağlanmaktadır. Üçeteğin ön kısmına belden bağlamalı “önlük” giyilmektedir ve önlüğün üzerinde kaneviçe tekniği ile yöresel motif işlemleri bulunmaktadır. Bu önlükler, genç ve evli kadınlarda daha canlı renklere sahip olup yaşlı ve dullarda daha sade veya motifsiz olarak giyilmektedir.

Damal Bebeğine giydirilen “üçetek entarı”nin¹ göğüs kısmına, yöresel motiflerle dokunmuş boncuk dokumalı “tor”; kollara ise dirsek üstünden bileğe kadar gelen “kolçak” takılmaktadır. Bele, işlemeli veya sade “kuşak” sarılmaktadır. Ayaklara “dizleme” (Fotoğraf 4a) denilen yöresel motifli, dize kadar uzanan çorap; alt bedene ise paçaları ve beli büzgülü “şalvar” (don)² giydirilmektedir.

Genel olarak Geleneksel Türkmen Giysili Damal Bebeklerinde kullanılan malzemeler şu şekildedir: Üçetek entarilerde kadife, saten, kutnu ve benzeri kumaşlar; kolçaklarda kadife ve benzeri kumaşlar; iç donunda ince saten; başa sarılan valalarda renkli saten vb.; şeritler, süsleme ve tamamlayıcı giysi parçalarında tor, top, siğil, sakalduruk; saç ipi, dulluk ipi gibi süslemelerde cam veya plastik boncuklar; çorapta ise örgü ipleri kullanılmaktadır.

Damal Bebeği, sosyal ve medeni duruma göre gruplandırılmıştır. Bu bebeklerin en dikkat çekicileri evli kadını temsil eden ve en önemli özellikleri çok gösterişli ve süslü yapılmaları olan Evli Kadın Geleneksel Giysili Damal Bebeğidir (Fotoğraf 5). Kofikin altına takılan boncuk dizilerinin olduğu püsküllü ve işlemeli keten örtüsü diğer gruplardan ayırt edilmesini sağlayan en önemli parçasıdır. Genç-Bekar Geleneksel Giyimli Damal Bebeğinde (Fotoğraf 6) ise keten denilen baş örtüsü kullanılmaz. Saçlar ince ince farklı adetlerde örülür, saç üzerine “Saç ipi” takılır ve diğer parçaların hepsi kullanılır. Gelin Geleneksel Giysili Damal Bebeğinin (Fotoğraf 7) giysileri, yeni evli kadınlarınkiyle aynı fakat daha süslü ve gösterişlidir. Diğer bebeklerden ayrılan en önemli özellikleri yüzü kapayan kırmızı renkli vala³ adlı duvaktır. Ayrıca gelinin arka baş kısmında renkli valalar (yeşil, sarı, mavi) sarkıtılmakta ve duvağın tepesine küçük bir ayna takılmaktadır.

Yaşlı Damal Bebeği giysilerinde (Fotoğraf 8) daha sade ve koyu tonlar tercih edilmektedir. Bu tarz giyim, boncuk süslemeleri olmadan daha sade şekilde günümüzde yaşlılar tarafından kullanılmaya devam etmektedir. Yaşlıların giyiminde çoğunlukla yün kuşak bele sarılmaktadır. Baş süslemesinde alna çatma denilen kumaşlar sarılıp boncuk işlemler sadece keten denilen örtünün uç kısımlarında yer almaktadır. Çene bağı (sakalduruk), alında siğil, göğüste tor diğer tamamlayıcı parçalar olarak kullanılmaktadır.

Geçmişten günümüze birçok ulus, kendi kültürlerine ait giyim tarzını yansıtmak adına farklı malzemeler ve çeşitli yöntemlerle bebeklere geleneksel giysilerini giydirmişlerdir. Geleneksel giysileri birbir yansıtmak mümkün olmasa da bu giysiler asıllarına en yakın şekilde ve minyatür şeklinde küçültülerek üretilmektedirler. Önceleri evdeki artık malzemelerle yapılan bu bebek giysileri üretimi sanayileşme ile birlikte terk edilmiştir. Günümüzde kişisel çabalarla devam ettirilen üretimler ise kültürel değeri oldukça büyük olan bir sanata dönüştürmüştür.

Geleneksel giysi kültürünün yaşatılmasına katkı sağlayan Damal Bebeği; yörede yaşamış yerel halkın kültürü, yaşam tarzı, sosyal durumu ve sanatı hakkında bilgi veren somut bir örnek olarak günümüzde varlığını sürdürmektedir. Fakat birçok geleneksel giyimli

1 Türk kadın giyiminin en yaygın ve en çok kabul gören modelidir. Eteklerin yanları yırtmaçlı, önü açık, bazen belden birkaç düğmeli veya bir karış yeri kapalı, boyu ise yerle bir denecek kadar uzundur (Günay, 1986: s. 12).

2 Üst kısmı bol büzgülü, paçaları ayrı ve genişçe dikilmiş dış don (Özel, 1992: s.21).

3 İnce başörtülük ipekli kumaş türüdür. Dilimize Farsçadan geçmiş olup yüksek, yüce anlamındadır (Erdoğan, 2021: s.32)

bebelerde olduğu gibi, Damal yöresine ait geleneksel giysileri de Damal Bebeğinde birebir yaşatmak çok zordur. Bu durum yöreye ait orijinal Türkmen giysiler ile yapılan karşılaştırmalarda da ortaya çıkmaktadır.

Görgünay (2008), yaptığı araştırmalarda bir yeni gelinin üzerinde baştan aşağıya 33 parçadan fazla giysi parçası ve süslemesi tespit etmiştir. Hatta kat kat giyilen üçetek entarinin içeriği genişletildiğinde Damal geleneksel kıyafetlerinin yaklaşık 40'a yakın giysi parçasından oluştuğu görülebilmektedir. Günümüzde Damal geleneksel Türkmen giysileri görsel olarak orijinaline benzemektedir fakat kullanılan malzeme açısından farklılıklar görülmektedir. Müze ve sandıklarda görebileceğimiz bu giysilerin orijinallerini birebir üretmek de mümkün olamamaktadır. Zira giysi üretiminde kullanılan kumaş ve süsleme malzemeleri geçmişte kullanılan malzemelerle aynı değildir; ipekli valalar, taş boncuklar, ipekli kutnu kumaşlar gibi malzemeleri günümüzde temin etmek oldukça zordur ve bu yüzden birçok malzemenin imitasyonları kullanılmaktadır. Bu nedenlerle ve geleneksel giysili bebek üretiminin ticari bir faaliyete dönüşmesinden dolayı maliyeti düşürmek adına bebek giysilerinde de orijinal malzemeler kullanılamamaktadır.

Sonuç

Kars ve Ardahan bölgesinde Alevilere, "Türkmen" denilmektedir. Kars ve Ardahan Türkmenlerinin törelerine uygun giyim-kuşamları, düğün-dernek yaşantıları, birbirlerinden farklı değildir (Erdoğan ve Demir, 2011: s.192,194). Müze ve alan araştırmalarına göre geleneksel Türkmen giysileri geçmişte Ardahan'ın yanı sıra Kars ilinde de kullanılmıştır ve Kars'ın geleneksel Türkmen giysileri olarak da anılmaktadır. Ardahan, 27 Mayıs 1992 tarihinde Kars'tan ayrılıp il statüsü kazanmıştır (Oral Patacı, 2020: s.31). Günümüzde de Ardahan, Damal ilçesinde yoğun olarak giyilmiş olan Türkmen giysileri ve Damal Bebeği sayesinde ön plana çıkmıştır.

Damal Bebeği üretimi, işkolu faaliyeti olarak ve meslek edindirmek amacıyla kurs şeklinde Ardahan'da yürütülmeye devam etmektedir. Geleneksel giysilerin yaşatılması için ciddi bir şekilde çaba gösteren Gülfıdan Atmaca öncülüğünde, eğitilen kişiler tarafından eğitimler verilmektedir. Bu eğitimler; ceza infaz kurumları, halk eğitim merkezleri gibi yerlerde verilerek birçok insan hem topluma kazandırılmakta hem de meslek sahibi olmaktadır.

Büyük emek ve uğraş isteyen Damal Bebeği, turistik ürünler olmanın ötesinde geçmişi geleceğe taşıyan köprülerdir. Birçok geleneksel giyimli bebekler gibi Damal Bebeği de modern dünya algısı ile yok olmaya yüz tutmuş geleneksel giysilerin yaşatılması ve kültürlerin gelecek nesillere taşınmasında araç görevini üstlenmiş durumdadır. Günümüzde yalnızca halk oyunlarında ve özel günlerde giyilen Damal Geleneksel Türkmen giysilerinin orijinal örnekleri yok olmaya yüz tutmuştur. Bu geleneksel giysilerin yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılmasında önemli bir rol oynayan Damal Bebeğinin yaşatılması için müzelere, alanla ilgili araştırmacılara, akademisyenlere ve girişimcilere büyük görev düşmektedir.

Kaynakça

Aksüt, A. (2008). Bebek Olmuş Damal'da Türkmen Geygisi. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 47, 175-178.

Ayhan Mert, Kafkas Üniversitesi Sağlık Kültür Daire Başkanı (Görüşme: 24.10.2019)

Bilgin, N. (1990). *Folklorik Yapma Bebekçilik*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Damal Bebeği Ailelerin Geçim Kaynağı, https://www.iletisim.gov.tr/turkce/yerele_basin/detay/damal-bebegi-ailelerin-gecim-kaynagi, Son Erişim Tarihi: 25.01.2022.

Demir, T., Erdoğan, K. (2011). Kars ve Ardahan Türkmenlerinin Dünü ve Bugünü. (Milli Mücadeledeki Yerleri). *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 58, 191-212.

Erdoğan, E. (2021). *Kars Geleneksel Giysilerinin Güncel Kadın Giysi Tasarımları İçerisinde Yorumlanması*, Sanatta Yeterlilik Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Isparta.

Görgünay, N. (2008). *Geleneksel Türk Giyim Tarihi*. İzmir: Sergi Yayınevi.

Günay, U. (1986). *Tarihi Türk Kadın Kıyafetleri*. İstanbul: Ortadoğu Video İşletmeleri.

Gürçayır Teke, S. (2019). Folklorik Bebeklerin Temsil Gücü: Elif Bebek Projesi Örneği. *Milli Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, 31, 134-149.

Güven, F. (2018). Oyunağın Endüstrileşmesi Sürecinde Kimlik ve Aidiyetin Sürdürülebilirlik Simgesi Olarak "Damal Bebeği". *IV. Uluslararası Alevilik ve Bektaşilik Sempozyumu (18-20 Ekim 2018 Ankara) Bildiriler Kitabı*, 655-666.

Kırzioğlu, N. G. (1991). Hanak'ta "Maraş-Altı"ndan Gelme Türkmenlerin Geleneksel Kadın Giyimlerinin Milli Kültürdeki Yeri. *Yakın Tarihimizde Kars ve Doğu Anadolu Sempozyumu*.

Oral Patacı, Ö. (2020). Ardahan'ın Tarihi Mimarisi: Türk ve Çarlık Rus Dönemleri Yapılarına Toplu Bir Genel Bakış. *Belgü*, 5, 27-87.

Özdemir, M. (2004). Soğanlı Bebekleri. *P Dünya Sanatı Dergisi*, 34, 108- 115.

Özel, M. (1992). *Folklorik Türk Kıyafetleri*. İstanbul: Tüpraş yayınları.

Sakin, N. (2016). Türkiye'de Geleneksel Kıyafetlerin Yaşatılmasında "Folklorik Yapma Bebekler". *Journal of Turkish Studies*, 11, 177-202.

Ünlüyücü, M. (2009). *Günümüzde Türkiye'de El Yapımı Bebekçilik*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Ekler

Resim 1: Gülfidan ATMACA (Damal Bebeği Ailelerin, 2022).

a. Kofik (Kofi, Dinge), Sakalduruk, Siğil, Gümüş Paralar. / b. Dulluk İpi. / c. Saç İpi

Resim 2: Türkmen Geleneksel Başa Takılan Giysi Parçaları (Erdoğan, 2021: s. 206, 208, 211).

Resim 3: Ardahan'ın ilçesi olan Hanak'ta Türkmen Geleneksel Giyimli Evli Kadınlar (Kırzioğlu, 1991: s.279-425).

a) Dizleme-Yün Çorap (Sol 5'li Ön - Sağ 5'li Arka)

Resim 4: a) Dizleme-Yün Çorap, b)Keten (Ayhan Mert Kişisel Koleksiyonu: 2019) / b) Keten.

Resim 5: Evli Kadın Geleneksel Giyimli Damal Bebeği'nin Ön ve Arka Görünümü (<https://images.app.goo.gl/PV6bBeveQM9QiNmN7>).

Resim 6: Genç-Bekar Geleneksel Giyimli Damal Bebeği (Gülfıdan Atmaca Koleksiyonu, 2022).

Resim 7: Geleneksel Gelinlik Giyimli Damal Bebeği Önden ve Arkadan Görünümü (Gülfıdan Atmaca Koleksiyonu, 2022).

Resim 8: Geleneksel Yaşlı Giyimli Damal Bebeği Ön ve Arka Görünüm.